

Finansallaşma Sürecinde Amerika’da Yükselen Popülizm

Kaan YİĞENOĞLU^{1*}

¹ Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Erçiş İşletme Fakültesi, İktisat Bölümü, VAN

Öz

Bu çalışmada son günlerin çokça konuşulan popülizmin yükselişi ve nedenleri ele alınmaktadır. Artan popülizmin nedenleri arasında en önemlisi eşitsizliktir. Özellikle 1980 sonrası uygulanan neoliberal politikalar sonucunda ülkeler arasındaki ve ülke içindeki sınıflar arasındaki eşitsizliklerin oldukça arttığı görülmektedir. Neoliberal politikalar emek aleyhtarı sonuçlar yaratarak orta sınıfın ekonomik gücünü azaltmıştır. Artan eşitsizliklerin en önemli kaynağı ise finansallaşmadır. Finansallaşma süreci ile birlikte sermaye sahipleri daha çok kazanırken orta sınıflar giderek erimeye başlamıştır. Bu durum finansallaşma sürecinin toplumun genelini aleyhine işleyen bir süreç olduğunu göstermiştir. Günümüz popülizminin arkasında yatan işte bu finansallaşma sürecinin yol açtığı sosyo-ekonomik problemlerdir. Bu çalışmada finansallaşma süreci ile artan gelir ve servet eşitsizliklerinin ABD örneği üzerinden popülizmin yükselişi ile bağlantısı kurulmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Finansallaşma, Eşitsizlik, Popülizm, Küreselleşme, Uluslararası Ekonomi

Rising Populism In Financialization Process In The USA

Abstract

In this study, rising populism and its causes are discussed. The most important reason for rising populism is inequality. Especially after 1980, as a result of the neoliberal policies, inequalities between the countries and within the country seem to increase considerably. Neoliberal policies have reduced the economic power of the middle class. The most important source of increasing inequalities is financialization. With the financing process, the middle classes gradually began to melt while capital owners earned more. This has shown that the financial process is a process that is against the general public. What lies behind today's populism is the socio-economic problems caused by this financial process. In this study, it is tried to establish the connection between the financial process and rising populism of income and wealth inequalities over the USA sample.

Keywords: Financialization, Inequality, Populism, Globalization, International Economy

GİRİŞ

Son aylara damgasını vuran en önemli gelişme popülizmin yükselişi olmuştur. Siyasette değişim rüzgarları estiren popülizm üzerine çok sayıda konuşma yapılmış ve makaleler yazılmıştır. Popülizm rüzgarını arkasına alan partilerin oy oranları ciddi şekilde

*Sorumlu Yazar (Corresponding Author):

Kaan YİĞENOLU; Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Erçiş İşletme Fakültesi,
İktisat Bölümü, E-mail: yigenoglu2@gmail.com

Geliş (Received) :
10.06.2017

Kabul (Accepted) : 25.07.2017

Basım (Published) : 31.12.2017

yükselmiştir. Anketlerde kaybetmesine ihtimal verilmeyen partiler popülizm dalgasından kurtulamamış ve iktidarı kaybetmişlerdir.

Popülizm dalgasının yükselmesinin nedenlerini küreselleşme sürecinde bulmak mümkündür. Küreselleşme sürecinin bir yanda kazananları diğer yanda kaybedenleri olmuştur. Ancak hangi taraftan bakılırsa bakılsın bu süreçte orta sınıfların eridiği görülmektedir. Günümüz popülizminin yükselişinde orta sınıfın tekrar eski gücüne kavuşma isteği vardır. Orta sınıfların isteği ise küreselleşme süreci ile kaybettikleri ekonomik güçlerini geri kazanmaktır.

Küreselleşmenin belki de en çok eleştirilen tarafı gelir dağılımında yol açtığı eşitsizliklerdir. Bazı ülkelerin diğerlerine göre daha çok kazançlı çıktığı, bazı sınıfların diğerlerine göre daha avantaj sağladığı bu süreç sonunda ülkeler ve sınıflar arasındaki dağılımda ciddi eşitsizlikler olmaya başlamıştır. Bu eşitsizliğe karşı toplumlarda bir karşı tepki oluşmaya başlamış ve bu da kendini popülizm olarak dışa vurmuştur.

1. Finansallaşma Sürecinde Artan Eşitsizlik

1980 sonrası dönemde üzerinde en çok konuşulan kavram belki de küreselleşmedir. Başlangıçta küreselleşmenin kaçınılmaz bir süreç olduğu ve tüm ülkelerin bu süreçten fayda ile çıkacağı düşünülmüştür. Ancak bugün gelinen noktada küreselleşmenin başlangıçta söylendiği gibi olmadığı anlaşılmaktadır.

Küreselleşme sürecinin dezavantajlarını daha yakından yaşayan ülkelerde sistem karşıtı hareketler başlamıştır. Zaman zaman şiddete varan bu hareketler genel olarak sistem içerisinde yasal sınırları aşmayacak şekilde devam etmiştir. Bu hareketlerin nedenlerini yine küreselleşme sürecinde aramak gerekmektedir. Çünkü bu hareketler küreselleşme sürecinde uygulanan politikaların sonuçlarına karşı yapılmaktadır.

Ülkeler ve sınıflar arasındaki artan eşitsizliği genel olarak küreselleşme süreci ile bağlantılı açıklamak gerekmektedir. Ancak böylesine giderek artan eşitsizliğin sebebini salt küreselleşme süreci ile açıklamak genel bir yaklaşım olmaktadır. Bu eşitsizliğin asıl sebebi finansallaşma sürecidir. Bu nedenle finansallaşma ile eşitsizlik arasındaki ilişkiyi açıklamak çok daha önemlidir.

Finansallaşmanın günümüzde aldığı şekil 20. yüzyılın başlarındakinden oldukça farklıdır. Bu farklılığın birçok nedeni bulunmakla birlikte en önemli nedenlerinin başında bilgisayar ve iletişim teknolojilerinde yaşanan değişim ve gelişim gelmektedir. Bu sayede finansal işlemlerde hız ve kolaylık sağlanarak finans piyasaları büyümüş ve bu piyasalardaki işlem hacmi hızlı şekilde artmıştır.

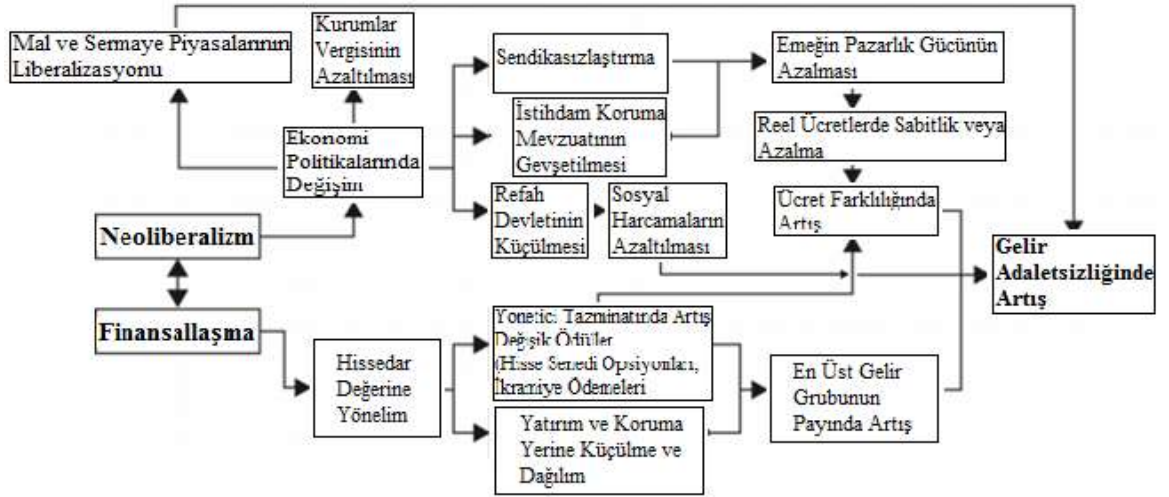
Günümüzde finans piyasalarındaki işlem tipleri, işlem hacmi ve aktörler başlangıçtakine göre değişmiştir. Bu değişiklik sonucu finans piyasaları daha karmaşık hale gelmiştir. Ancak finans piyasalarının işleyiş mekanizması ve mantığı devamlılığını korumaktadır. Bu nedenle finans piyasalarının şekil olarak değiştiğini ancak içerik olarak başlangıçtakiyle benzerlikler olduğunu söylemek mümkündür.

Finansallaşma üretimden kopuk bir ekonomik yapıyı ifade etmektedir. Günümüzde üretimden bağımsız bir ekonomik sistemin sonuçlarını yakından görmek mümkündür. Daha öncesinde ise finansal piyasaların reel ekonomiyi destekleyecek şekilde kullanıldıkları ve bu anlamda ekonominin geneli için pek de sorun oluşturmadığı bilinmektedir.

2. Dünya Savaşı'ndan 1970'lere kadar nispeten iyi giden sistem 1970'lerde durgunluk ile karşılaşmıştır. Bu durgunluğa karşı çözümler üretilmeye başlanmıştır. O dönemde özellikle Keynesyen politikalara olan güven sarsılmıştır. 1970'lerin durgunluğunu aşmak için sermayenin finansal alanda değerlendirilmesinin önü açılmıştır. Bu sayede sermayenin dış piyasalara açılması da mümkün olmuştur.

Ancak 1980 sonrasındaki neoliberal dönemde finansallaşma oldukça hız kazanmıştır. Artık sermaye ölenemez biçimde yeni kâr alanları bulmaya başlamıştır. Sermaye hareketliliğinin önündeki engellerin kaldırılması sermayenin dünya çapında dolaşmasını sağlamıştır. Bu durum sermayenin lehine ve diğer üretim faktörlerinin aleyhine sonuçlar oluşturmuştur. Bu sonuçlara uygun en iyi örnek için ABD'deki firmaların 1980 sonrasındaki kazanç ve istihdam oranları arasındaki değişimin incelenmesi gerekmektedir. ABD'de 1982'den 1989'lara kadar en büyük firmaların kazançları ve istihdam oranları arasında paralellik söz konusudur. Bunun anlamı firmalar büyürken istihdam oranları da artıyor ve böylece sermaye ve emek arasında büyük gelir farklılıkları oluşmuyordu. Ancak 1990 sonrası finansallaşma sürecinin hız kazandığı dönemde

firmaların gelirleri artmaya devam ederken istihdam oranları azalmaya başladı. 1990 sonrasında finansallaşma süreci sermaye lehine gelişirken emek bu süreçten dışlanmıştır (Devey, 2013:182).

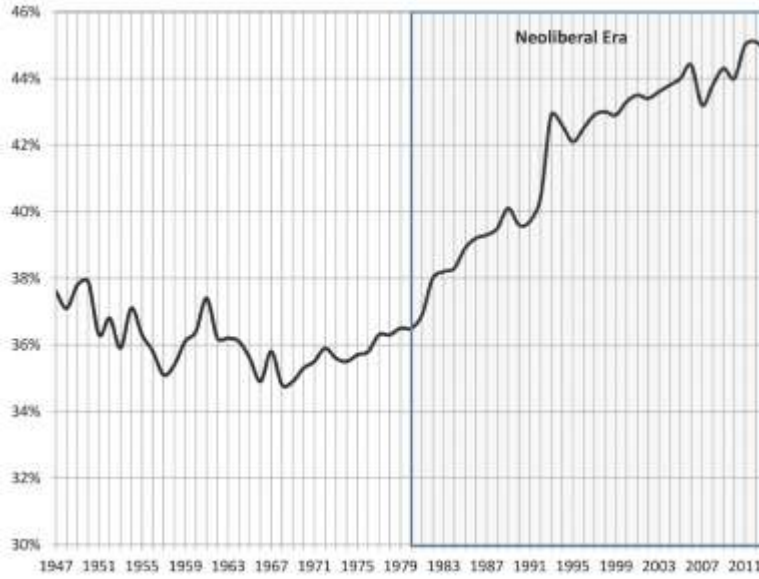
Şekil 1: Finansallaşma-Gelir Dağılımı İlişkisi

Kaynak: (Dünhaupt, 2014:8)

Şekil 1’de finansallaşma ile gelir dağılımı arasındaki ilişki gösterilmektedir. Şekle göre finansallaşma ile neoliberalizm arasındaki ilişkiye bağlı olarak çeşitli sonuçlar ortaya konulmaktadır. Buna göre neoliberalizmle birlikte finansallaşma öncelikle ekonomi politikalarındaki değişim ile kendini göstermektedir. Bu tespit neoliberal politikaları benimseyen ülkelerin tümü için doğrulanmaktadır. Neoliberalizm öncesi ve sonrasındaki ekonomi politikalarındaki keskin değişiklikler bilinmektedir. Ekonomi politikalarındaki değişiklik farklı yollarla olmaktadır. Şekle göre bunlar;

- Mal ve sermaye piyasalarının liberalizasyonu,
- Kurumlar vergisinin azaltılması,
- Sendikasılaştırma,
- İstihdam koruma mevzuatının gevşetilmesi,
- Refah devletinin küçültülmesidir.

Mal ve sermaye piyasalarının serbestleştirilmesi doğrudan gelir dağılımında adaletsizlikle sonuçlanmıştır. Diğer yandan refah devletinin küçültülmesi sosyal harcamaların azalmasına bağlı olarak gelir dağılımını bozmuştur. Ayrıca sendikasılaştırma ve istihdam koruma mevzuatının gevşetilmesine bağlı olarak emeğin pazarlık gücü azalmış ve reel ücretlerde azalma meydana gelmiştir. Finansallaşma süreci ise en üst gelir grubunun payında artış yaratarak gelir dağılımındaki adaleti bozmuştur.

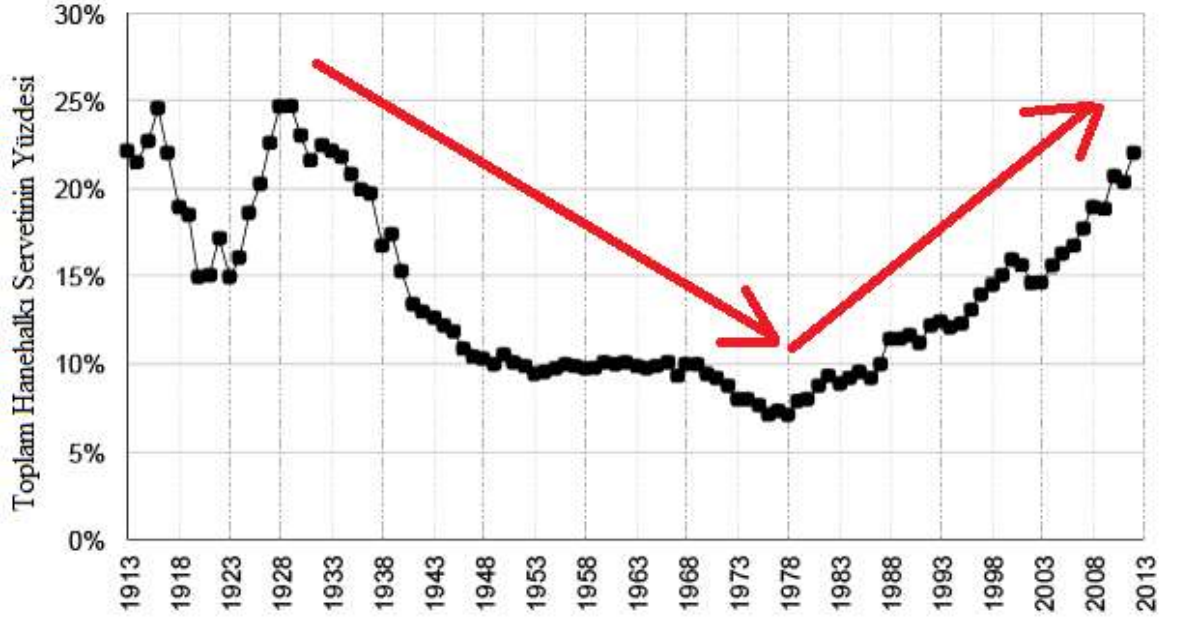

Şekil 2: ABD’de Gini Katsayısının Gelişimi

Kaynak: (Shaikh, 2017:24).

Finansallaşma süreci ve neoliberal politikalar sonucunda ABD’de gelir dağılımı hızla bozulmuştur. Şekil 2’de 1947-2011 döneminde ABD’de Gini katsayısının gelişimi gösterilmektedir. 1949’da 0,38’de olan katsayı uygulanan politikalara bağlı olarak gelir dağılımındaki iyileşme sonucu 1957’de 0,35’e kadar düşmüştür. Bu yıldan itibaren yükselmeye başlamış ve 1961’de 0,37’ye yaklaşmıştır (Shaikh, 2017:24).

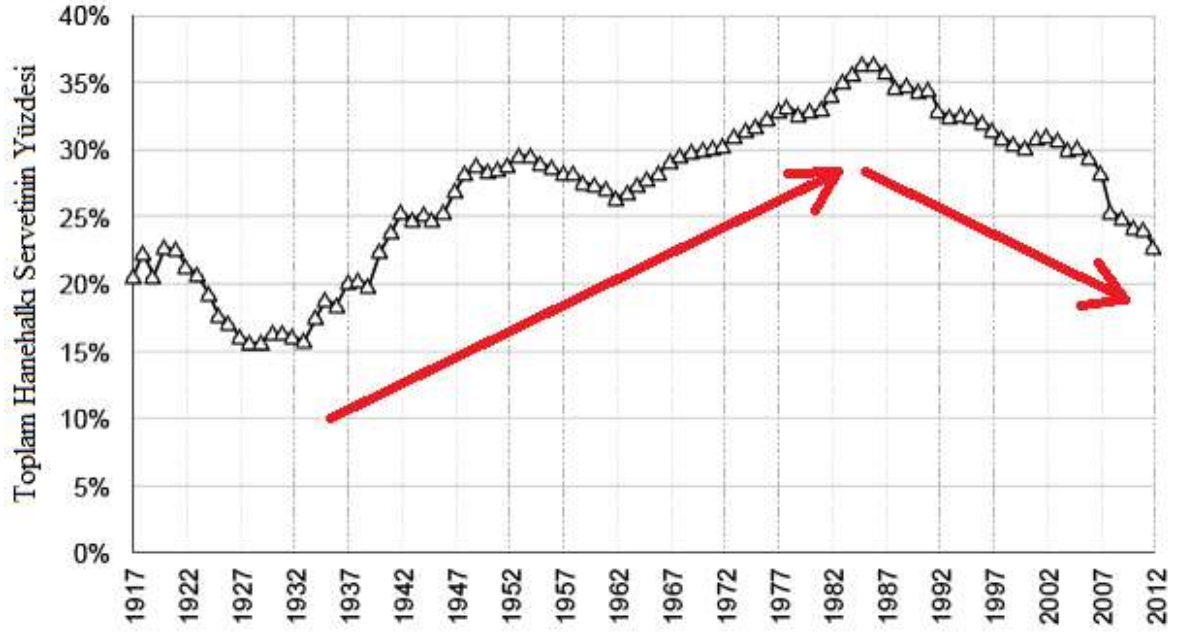
1961-1979 döneminde inişli çıkışlı seyrine devam etmiştir ancak bu dönemde genel olarak 0,34 ile 0,36 arasında kalmıştır. Neoliberal dönemin başlangıcı olan 1979 yılı kırılma noktasıdır. 1979’dan itibaren Gini katsayısı gelir dağılımındaki adaletsizliğin bir sonucu olarak hızla artmaya başlamıştır. 1979-2011 döneminde artışını sürdüren katsayı 2011’de 0,45’e kadar yükselmiştir.

Şekil 3: ABD’de En Üst % 1’in Servet Payı

Kaynak: (Saez ve Zucman, 2014:51)

Şekil 3’de ABD’de 1913-2013 döneminde toplam hanehalkı serveti içerisinde en üst gelir grubunun servetteki payının değişimi gösterilmektedir. Genel olarak incelendiğinde 100 yıllık dönemde gelir grubunun en üstünde yer alan %1’lik kesimin servet payı 1978’e kadar düşüş eğilimindeyken bu yıldan sonra yükselişe geçmektedir. 1978 yılı kırılma noktası kabul edildiğinde üst gelir grubunun servetten aldığı pay U şeklinde bir görünüm vermektedir.

Şekil 4: ABD’de En Alt % 90’ın Servet Payı

Kaynak: (Saez ve Zucman, 2014:62)

Şekil 4’de ise 1917-2012 döneminde ABD’de nüfusun en alt gelir grubunu oluşturan %90’lık kesimin servetten aldığı pay gösterilmektedir. 1932’den 1980’lerin sonuna kadar yükselme eğiliminde olan bu kesimin payı 1980’lerin sonundan itibaren düşüşe geçmektedir. Nüfusun büyük kesimi için uzun yıllar sonucu elde edilen kazanımların 1980’lerle birlikte kaybedildiği söylenebilir.

1.1. Gelir Dağılımındaki Adaletsizliğin Bir Sonucu Olarak Yükselen Popülizm

Popülizm, halkın artan gelir adaletsizliği ve güvencesizliğe karşı devletin yeterince kendilerini koruyamadığı düşüncesiyle artmaya başlamıştır. Diğer anlamda popülizm halkın taleplerine cevap veremediğini düşündükleri mevcut iktidar veya ideoloji yerine tam zıt ideolojiye doğru tepkisel bir yöneliş içinde olmalarını ifade etmektedir. Bu şekliyle halkın sisteme dahil olma çabalarının bir sonucu olarak popülizmin yükselişinden bahsedilebilir.

ABD’de popülizmin yükselişi ekonomik ve/veya sosyal nedenlere ağırlık verilerek açıklanmaktadır. Bu çalışmada popülizmin ekonomiden kaynaklı nedenlerine

değinilmektedir. Popülizmin yükselişi sosyal bir olay olarak görüldüğü taktirde ekonomik ve sosyal sebeplerin iç içe olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Popülizmin yükselişi demokrasinin geleceği ile ilgili kaygıları da beraberinde getirmiştir. Ekonomik ve sosyal adaletsizliklerin olduğu her yerde ve zamanda popülist hareketler ve popülist liderler olmuştur. Söz konusu adaletsizliklerin arttığı zamanlarda popülist söylemlere ilgi artmış ve popülist liderler iktidarları kazanmıştır. Popülizm bu anlamda bir siyaset yapma şekli olarak ortaya çıkmıştır.

Popülizm sisteme ve sistemin unsuru olarak kurumlara olan güvensizliğin bir yansımasıdır. Mevcut sistemin ve kurumların yetersiz olduğu inancının yaygınlaşması bir iç veya dış unsura karşı tepkinin gelişmesine neden olmaktadır. Bu durum demokratik değerlere olan güveni zedelemektedir. Popülizmin yükselişi demokrasinin geleceği ile ilgili kaygıları da beraberinde getirmiştir.

Kurumlara olan güvenin azalması ile bir lidere güvenme ihtiyacı artmaktadır. Ekonomik ve sosyal adaletsizliklerin olduğu her yerde ve zamanda popülist hareketler ve popülist liderler olmuştur. Karizmatik lider olarak tanımlanan bu liderlerin özelliği sistemin dışından gelmiş olmalarıdır.

ABD’de Donald Trump’ın başkan seçilmesi ABD tarihi ve demokrasisi için bir kırılma noktası olarak değerlendirilmektedir. Başkanlık seçimlerindeki vaatleri incelendiğinde Trump’ın popülist rüzgarın farkında olduğu ve bu rüzgarı arkasına alacak söylemlerde bulunduğu gözlemlenmektedir.

Trump’ın başkan seçilmesinin bir farkı sistemin dışında sayılmayacak bir kişinin seçimi kazanmış olmasıdır. Başkanlık seçimlerinde ABD halkı kendilerini sahiplenecek bir lider arayışı içinde olduklarından yıllardır biriken ABD politikalarına karşı söylemler geliştiren Trump’ı başkan seçmişlerdir. Bu durum sistem dışı hareketlerin siyasi boyuttaki bir yansıması olarak görülebilir.

Son 2008 iktisadi krizi ve ABD’nin Ortadoğu’da yaptığı yüksek askeri harcamalar ABD’de halkın büyük kesiminin tepkisine yol açmıştır. ABD’de popülist dalganın yükselmesi sistemin neden olduğu bu tür iktisadi ve sosyal krizlerin belirli aralıklara tekrarlanması ve refahın tüm kesimlere adaletli şekilde dağılmamasının bir sonucudur.

Nitekim Trump'ın seçimlerden önceki Ortadoğu'dan ABD askerini geri çekme söylemi ABD halkında karşılık bulmuştur.

Popülist söylemin bir özelliği de ötekileştirici bir nitelik taşımasıdır. Ötekileştirme aslında halkın refah kaybına neden olan unsurların tespit edildiği ve bunlarla mücadele edildiği takdirde halkın büyük kesiminin kendilerini yeniden sistemin bir parçası hissedecekleri şeklinde algılanmaktadır. Bu nedenle Trump'ın İslamafobik ve göçmen karşıtı söylemlerinin halkta ilgi uyandırdığı düşünülebilir.

Dünyanın giderek kaos ve belirsizlik çağına doğru sürüklendiği bu dönemde ABD halkı geleceğini bu belirsizlikten koruma arayışı içindedir. ABD halkı geleceğe dair umutlarını devam ettirmek istemektedir ve bu nedenle kendisine en yakın söylemleri olan lidere ilgi duymaktadır.

Bu durumun Aristo mantığına geri dönüş ile açıklanması mümkündür. Bilindiği gibi Aristo mantığında ara durum veya belirsizlik yoktur. Netlik vardır. Net olmak için de bir şeyin kendisiyle özdeşliği ve ötekiyle farklılığı kesin olarak ifade edilir. Buna göre bir şey ya siyahtır ya beyazdır. Ara durumlarla ilgilenilmez.

ABD'de halkın ekonomik ve sosyal olarak durumunun kötüye gitmeye devam etmesi, dünyada artan kaos ve çatışma durumu halkın daha net söylemleri olan ve basit çözümler sunan liderlere ilgisini artırmıştır. Halk rasyonel ve uzun vadeli çözümler yerine daha duygulara hitap eden ve basit çözümler sunan liderlere yönelmektedir. Bu durum ise sistem içinden veya dışından olsun farketmeksizin bu söylemi geliştirebilen liderleri iktidara taşımaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

ABD'de Trump'ın Başkan seçilmesiyle birlikte popülizm tartışmaları başlamıştır. Popülizmin en önemli sebeplerinden birisi de gelir dağılımındaki adaletsizliktir. ABD'de gelir dağılımındaki adaletsizlik 1980'lerden itibaren artmaktadır. ABD'de refahın bu şekilde adaletsiz dağılımı halkın tepkisine neden olmaktadır. Popülizm, halkın bu tepkisinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Gelir dağılımındaki adaletsizliğin temelinde finansallaşma bulunmaktadır. ABD’de finansallaşma neoliberal dönem ile hız kazanmıştır. Neoliberal dönem ile birlikte devletin ekonomideki rolü azaltılmaya ve sermaye hareketlerinin önündeki engeller kaldırılmaya başlanmıştır. Devletin ekonomi politikaları üzerindeki hakimiyeti azalmıştır.

Finansallaşma süreci hız kazandıkça halkın büyük bir kesiminin refah artışından aldığı pay azalmıştır. Belli bir azınlığın refahı artmaya devam etmiştir. Üst gelir ve alt gelir grupları arasındaki gelir farkı açılmaya başlamıştır. 2008 iktisadi kriziyle birlikte bu durum net bir şekilde kendini göstermiştir.

Finansallaşma süreci ABD’de orta kesimin de erimesine neden olmuştur. 1980 sonrası neoliberal dönemin başlangıcında orta kesim nispeten iyi durumdayken günümüzde orta kesimin durumunun giderek kötüleştiği görülmektedir. Orta ve alt gelir grubun durumundaki gerileyiş bu kesimlerin tepki verme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Halkın bu tepki verme ihtiyacının farkında olanlar fırsatı iyi kullanmışlardır. Halkın tepkisinin hedefinde mevcut iktidarlar vardır. Bu süreçte halk mevcut iktidarlar yerine alternatiflere daha çok şans vermeye başlamıştır. Özellikle Trump’ın ABD’yi ekonomik ve siyasi açıdan yeniden büyüteceğine vaatleri halkta bir karşılık bulmuştur. Trump ortaya çıkan popülizm rüzgarını arkasına almayı bilmiştir. Sistemin içinden gelen bir lider olmasına karşılık mevcut sisteme yönelik eleştirileri halkı cezbetmiştir. Bunun yanı sıra Trump’ın göçmen karşıtı söylemleri ve Ortadoğu’dan ABD askerlerinin çekileceği yönündeki vaatleri de halkın Trump’a karşı güvenini artırmıştır.

KAYNAKÇA

Devey, Donald Tomaskovic., Lin, Ken-Hou. (2013). Financialization: Causes, Inequality Consequences, and Policy Implications, North Carolina Banking Institute, 18:1.

Dünhaupt P. (2014). An empirical assessment of the contribution of financialization and corporate governance to the rise in income inequality, Institute for International Political Economy, Berlin, Working Paper, No. 41.

Saez, Emmanuel, Zucman, Gabriel (2014). Wealth Inequality In The United States Since 1913: Evidence From Capitalized Income Tax Data, NBER Working Paper, No. 20265

Shaikh, Anwar. (2017). Income Distribution, Econophysics and Piketty, Review of Political Economy, 29:1, 18-29, DOI: 10.1080/09538259.2016.1205295